

การพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

A development of success indicators in the agricultural leaders for self and mutual reliance
according to the Sufficiency Economy Philosophy in the Northeast

ธวัชชัย เพ็งพินิจ¹, พรทวี พลเวียงพล², วโรดม แสงแก้ว³ และ พิมพ์ชนก วัฒนทอง⁴

^{1,4} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต 295 เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

² เทศบาลเมืองหนองคาย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000

³ องค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองคาย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000

E-mail: chai30@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 12 เครือข่าย กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ปรากฏชาวบ้านต้นแบบเกษตรกร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ใช้วิธีเก็บข้อมูลจากเอกสาร และศึกษาภาคสนามด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา 12 เดือน ผลการวิจัย พบว่า ทางสายกลางมี 10 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด ไม่สร้างหนี้ ครอบครัวยุติธรรม ทำเกษตรผสมผสาน ลดรายจ่าย พึ่งตนเองและพึ่งพากัน เป็นแบบอย่างที่ดี มีงานทำตลอดปี มีความพอเพียง และวางแผนชีวิต ความพอประมาณมี 14 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย วางแผนการใช้พื้นที่ พึ่งตนเองและพึ่งพากัน สร้างแหล่งน้ำ อาหารปลอดภัย พืช ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด มีที่ดินทำกินของตนเอง ครอบครัวยุติธรรม มีลูกหลานสืบทอด ไม่สร้างหนี้ ใช้แรงงานตนเอง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม มีกัลยาณมิตร และสิ่งแวดล้อมดี ความมีเหตุผลมี 10 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด ดูแลตัวเองให้ออก-บอกตัวเองให้ได้-ใช้ตัวเองให้เป็น วางแผนการใช้พื้นที่ ทำเกษตรผสมผสาน เป็นแบบอย่างที่ดี เรียนรู้ศึกษาดูงาน ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ สร้างแหล่งน้ำ แบ่งปันความรู้ และใช้ปุ๋ยอินทรีย์ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีมี 17 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย มีที่ดินทำกินของตนเอง มีคุณธรรม สร้างแหล่งน้ำ อาหารปลอดภัย แบ่งปันความรู้ ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด ทำบัญชีครัวเรือน มีงานทำตลอดปี มีกัลยาณมิตร ครอบครัวยุติธรรม มีความรู้และประสบการณ์ มีเงินออม มีลูกหลานสืบทอด ที่อยู่อาศัยมั่นคง ทรัพย์สินในอาชีพ อนุรักษ์ป่าไม้ และอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม เงื่อนไขความรู้มี 12 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด ครอบครัวยุติธรรม แบ่งปันความรู้ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ไม่สร้างหนี้ อาหารปลอดภัย สิ่งแวดล้อมดี สุขภาพแข็งแรง ลดรายจ่าย เรียนรู้ศึกษาดูงาน พึ่งตนเองและพึ่งพากัน และทำบัญชีครัวเรือน เงื่อนไขคุณธรรมมี 13 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ขยันซื่อสัตย์ เป็นแบบอย่างที่ดี ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด ปลูกผักสวนครัว

ไม่สร้างหนี้ ทำเกษตรผสมผสาน ภูมิใจในสิ่งที่ทำ มีอาหารพอกิน-แจก-แลกเปลี่ยน-ขาย ครอบครัวยุติธรรม แบ่งปันความรู้ เลิกอบายมุข มีกัลยาณมิตร และทรัพย์สินในอาชีพ ความสมดุลมั่นคงยั่งยืนมี 13 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ทำเกษตรผสมผสาน ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด มีอาหารพอกิน-แจก-แลกเปลี่ยน-ขาย ปลูกผักสวนครัว ขยันซื่อสัตย์ ครอบครัวยุติธรรม สุขภาพแข็งแรง ภูมิใจในสิ่งที่ทำ ลดการใช้สารเคมี ไม่สร้างหนี้ เป็นแบบอย่างที่ดี มีเงินออม และมีอิสรเสรีภาพ

คำสำคัญ: ตัวชี้วัด, ต้นแบบเกษตรกร, พึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Abstract

This research used qualitative methodology. Aims to development of success indicators in the agricultural leaders for self and mutual reliance according to the Sufficiency Economy Philosophy among local philosophers and multilateral networks in the Northeast. Total 12 networks. Target groups include local philosophers, agricultural leaders and stakeholders. The data collection from the document and field study by participatory observation, in-depth interviews, focus groups and workshop in the duration of 12 months. The results are as follows: Middle path: there were 10 indicators include planting and animals various type, not create a debt, a happy family, mixed farming, reduce expenses, self and mutual reliance, be a good model, work throughout the year, have sufficient and planning of life. Moderation: there were 14 indicators include area use planning, self and mutual reliance, building of water, non-toxic food, planting and animals various type, have own land, a happy family, the progeny inherit, not create a debt, used own labor, use of organic fertilizers, conservation of cultural tradition, have good friend and good environmental.

Reasonableness: there were 10 indicators include planting and animals various type, see yourself-tell yourself-used to yourself, area use planning, mixed farming, be a good model, learning study activities, do a new theory, building of water, share the knowledge and use of organic fertilizers. Self-immunity: there were 17 indicators include have own land, have the morality, building of water, non-toxic food, share the knowledge, planting and animals various type, household accounting, work throughout the year, have good friend, a happy family, have a knowledge and experience, have a savings, the progeny inherit, strong habitat, faith in the occupation, forest conservation and conservation of cultural tradition. Conditions of knowledge: there were 12 indicators include planting and animals various type, a happy family, share the knowledge, use of organic fertilizers, not create a debt, non-toxic food, good environmental, healthiness, reduce expenses, learning study activities, self and mutual reliance and household accounting. Conditions of morality: there were 13 indicators include industrious and honest, be a good model, planting and animals various type, growing vegetables, not create a debt, mixed farming, pride in thing do, have food enough to eat-prorate-barter- sell, a happy family, share the knowledge, out obriamuk, have good friend and faith in the occupation. Balance and sustainability: there were 13 indicators include mixed farming, planting and animals various type, have food enough to eat-prorate-barter-sell, growing vegetables, industrious and honest, a happy family, healthiness, pride in thing do, reduce the use of chemicals, not create a debt, be a good model, have a savings and have the independent and freedom.

Keyword: Indicators, Agricultural leaders, Self and mutual reliance, Sufficiency Economy Philosophy, Northeast

1. บทนำ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตที่ยึดหลักความพอดี มีเหตุมีผล และไม่ประมาท ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริให้แก่คนไทยนำไปปฏิบัติตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 และเมื่อคราววิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ทรงให้ความสำคัญกับความ “พออยู่พอกิน” โดยยึดทางสายกลาง มีความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักประมาณตน รู้จักคิด อยู่ ใช้ กิน อย่างพอเพียง [1] ซึ่งเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต โดยกระบวนการ

การพัฒนาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเน้นแบบ “องค์รวม” ในลักษณะ “บูรณาการ” โดยมี “คน” เป็นศูนย์กลาง ซึ่งต้องใช้พลังทางสังคมขับเคลื่อนในรูปกลุ่ม องค์กรชุมชน และประชาสังคม ให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในลักษณะ “พหุภาคี” บนพื้นฐานความคิดเพื่อ “ความพอเพียง”[2] ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่ลุ่มลึกและกินความมากกว่ามิติทางเศรษฐกิจหรือการผลิต หากแต่เป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืน ส่งผลไปสู่การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การบริหารความเสี่ยง และยกระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนและสังคม [3]

เมื่อปี พ.ศ.2538 ได้มีการรวมตัวกันของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน ซึ่งภายหลังปี พ.ศ.2540 ได้จัดประชุมสังฆจรไปตามศูนย์เรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านทุกเดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อหนึ่งสร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองและพึ่งพาตนเอง สองส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านสร้างผู้นำรุ่นใหม่ และพัฒนาผู้นำเหล่านี้ขึ้นเป็นปราชญ์ชาวบ้านรุ่นต่อไป และสามสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สู่การพึ่งตนเองและพึ่งพาตนเอง 1 ล้านครอบครัวภายในปี พ.ศ. 2560 โดยได้สร้างหลักสูตร “วิทยากรกระบวนการเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพาตนเองภาคประชาชน” หรือ “วปอ.ภาคประชาชน” ขึ้น [4] เครือข่ายได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่ 5 จังหวัด ประกอบด้วย ขอนแก่น 3 ศูนย์ นครราชสีมา 2 ศูนย์ บุรีรัมย์ 4 ศูนย์ สุรินทร์ 2 ศูนย์ และอำนาจเจริญ 1 ศูนย์ ซึ่งแต่ละศูนย์ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตที่เครือข่ายเรียกว่า “เกษตรพอเพียง” ดังคำกล่าวที่ว่า “นี่คือการเดินตามรอยพระยุคลบาทเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเพราะพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทำให้ประสบความสำเร็จได้ในวันนี้” ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านในฐานะผู้นำศูนย์เรียนรู้ ล้วนได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมในรุ่นต่างๆ จากกระทรวงศึกษาธิการ [5] ทั้งนี้ เครือข่ายได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สู่เกษตรกรและผู้สนใจผ่านหลักสูตร วปอ.ภาคประชาชน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านและต้นแบบเกษตรกรของแต่ละศูนย์เรียนรู้เป็นวิทยากรกระบวนการ ซึ่งปัจจุบันมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำศูนย์เรียนรู้จำนวน 8 คน มีต้นแบบเกษตรกรที่เป็นวิทยากรกระบวนการรวม 213 คน [6] ดังนั้น ต้นแบบเกษตรกรของเครือข่ายจึงเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จทั้งในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จนได้รับการยอมรับจากเครือข่ายให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน อีกทั้งต้นแบบเกษตรกรแต่ละคนยังมีพื้นที่ทำเกษตรพอเพียงที่สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาคูงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจากการรวมตัวกันโดยมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองและพึ่งพาตนเอง ทำให้ต้นแบบเกษตรกรถือเป็นตัวแบบในการพึ่งตนเองและพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานได้อย่างเป็นรูปธรรมเช่นกัน

ในการแก้ปัญหาภาคการเกษตรของไทยนั้น ต้องช่วยให้เกษตรกรที่อยู่ในภาคเกษตรและที่กลับคืนสู่ภาคเกษตรมีงานทำ มีรายได้ พออยู่พอกิน สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว ซึ่งแนวคิดของ

เศรษฐกิจพอเพียงยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” [1] อย่างไรก็ตาม ในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เป็นรูปธรรม ต้องอาศัยการพัฒนาตัวชี้วัดที่จะใช้เป็นมาตรฐานสำหรับการวัดว่า สามารถบรรลุตามเป้าหมายได้มากน้อยเพียงใด [7] เนื่องจากตัวชี้วัดเป็นตัวแปรที่อธิบายความเปลี่ยนแปลง บ่งบอกสถานภาพ หรือสะท้อนลักษณะการดำเนินงานได้ ซึ่งตัวชี้วัดที่ดีจะเป็นสัญญาณเตือนที่สำคัญ และมีประโยชน์ยิ่งในการวางนโยบายและแผนการพัฒนา [8] ทำให้ตัวชี้วัดระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงมีความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ [9] ซึ่งตัวชี้วัดที่ดีจะเป็น “มาตรหรือไม้บรรทัด” วัดผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นกับเป้าหมายที่วางไว้ [10] ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการถอดความรู้จากตัวแบบความสำเร็จที่ได้รับการยอมรับจากสังคมวงกว้างว่าสามารถดำรงตนอยู่แบบพอเพียงเป็นแบบอย่างแก่บุคคลทั่วไปได้ ซึ่งตัวชี้วัดที่ดีจะนำไปใช้เพื่อพัฒนาประเทศตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี

2. วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

หลักการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ ซึ่งมีอยู่ 5 ส่วน ดังนี้ [8]

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนบนพื้นฐานวิถีไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา ซึ่งเป็นมุมมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ โดยเน้นทางสายกลางและการพัฒนาเป็นขั้นตอน

3. ค่านิยม ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ดังนี้
3.1 ความพอประมาณ เป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

3.2 ความมีเหตุผล เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

3.3 ภูมิคุ้มกัน เป็นการเตรียมตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องประกอบด้วย

4.1 เงื่อนไขความรู้ เป็นความรู้รอบรู้ในวิชาการ ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม เป็นความตระหนักในหลักคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต อุดม มีคุณเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. ความสมดุลมั่นคงยั่งยืน เป็นผลจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงรอบด้าน ทั้งด้านชีวิต ครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

4. วิธีดำเนินการ

1. การวิจัยในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีทั้งการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการศึกษาข้อมูลภาคสนาม

การวิจัยตัวชี้วัดความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม และจากเอกสารหลักฐานที่เชื่อถือได้ เช่น ตัวบุคคล สถานที่ แหล่งเรียนรู้ โครงการ/แผนงาน กิจกรรม เป็นต้น เพื่อตรวจสอบยืนยันความถูกต้องน่าเชื่อถือของข้อมูลพร้อมสังเคราะห์ตัวชี้วัดออกใน 7 องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม และความสมดุลมั่นคงยั่งยืน จากนั้นส่งให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

การพัฒนาตัวชี้วัดใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ 2 ครั้ง ซึ่งผู้เข้าร่วมเป็นคนละกลุ่ม โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในแต่ละศูนย์เรียนรู้มาร่วมกันตรวจสอบความถูกต้อง เพิ่มเติม ปรับเปลี่ยน และพัฒนาตัวชี้วัดให้สมบูรณ์ที่สุด

การให้ค่าคะแนนหรือนำหนักตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นผู้ให้ค่าคะแนนด้วยการใช้เครื่องหมายในรูปของสติ๊กเกอร์ (sticker) ที่กำหนดหมายเลข 1-7 ไว้ โดยกำหนดให้หมายเลข 1 ทางสายกลาง หมายเลข 2 ความพอประมาณ หมายเลข 3 ความมีเหตุผล หมายเลข 4 การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายเลข 5 เงื่อนไขความรู้ หมายเลข 6 เงื่อนไขคุณธรรม และหมายเลข 7 ความสมดุลมั่นคงยั่งยืน ซึ่งแต่ละองค์ประกอบจะมีชุดหมายเลขแบบเดียวกัน 3 ชั้น (หมายเลข 1-7 หมายเลขละ 3 ชั้น) ดังนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนจะได้รับสติ๊กเกอร์ที่มีหมายเลขกำกับคนละ 21 ชิ้น โดยคณะผู้วิจัยได้เขียนรายละเอียดตัวชี้วัดทุกตัวไว้ชุดละ 1 องค์ประกอบเรียงตามลำดับตามที่ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยนำเสนอไว้ก่อนหน้านั้น พร้อมกับเขียนหมายเลข 1-7 กำกับให้เห็นได้ชัดเจน จากนั้นให้ทุกคนศึกษาตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบจนทุกคนเห็นว่าเข้าใจครบถ้วนดีแล้ว คณะผู้วิจัยจะให้แต่ละคนนำสติ๊กเกอร์ไปติดไว้ที่ตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบที่ตนเองเห็นว่าสำคัญมากที่สุด 3 ตัวชี้วัด โดยจะเริ่มจากองค์ประกอบไหนก่อนก็

ได้ ไม่เรียงลำดับ เนื่องจากสติ๊กเกอร์มีการระบุหมายเลขไว้ อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถติดสติ๊กเกอร์ที่ตัวชีวิตใดตัวชีวิตหนึ่งมากกว่า 1 ชิ้นหรือติดมากกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ก็ได้ หากเห็นว่าตัวชีวิตนั้นสำคัญตามทัศนะของตนเอง ซึ่งคณะผู้วิจัยจะนับค่าคะแนนในแต่ละตัวชีวิตเพื่อจัดลำดับความสำคัญของตัวชีวิตในแต่ละองค์ประกอบ ซึ่งสติ๊กเกอร์ 1 ชิ้นจะมีค่าคะแนนเท่ากับ 1 คะแนน จากนั้นนำตัวชีวิตและค่าคะแนนจากการประชุมเชิงปฏิบัติการทั้ง 2 ครั้งมารวมกัน

ตัวชีวิตที่ได้รับการพัฒนาแล้ว คณะผู้วิจัยจะตรวจสอบด้วยกระบวนการสะท้อนกลับ (reflective) ไปยังกลุ่มเป้าหมาย โดยการนำข้อมูลเหล่านั้นกลับไปสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนาการกลุ่ม และตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อยืนยันความถูกต้อง จากนั้นส่งให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและยืนยันอีกครั้ง

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เป็นการวิจัยโดยเลือกกลุ่มประชากรแบบเจาะจง คือ เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน จำนวน 12 เครือข่าย ประกอบด้วย

2.1 เครือข่ายพ่อค้าเตี๊ยะ ภาษี “ปราชญ์ชาวบ้านนักคิด นักพูด นักปฏิบัติแห่งยุคสมัย” บ้านโนนเขวา ตำบลหัวฝาย อำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์

2.2 เครือข่ายพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา “ปราชญ์ชาวบ้านนักสู้ชีวิต” บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

2.3 เครือข่ายพ่อชาลี มาระแสง (เสียชีวิต) “ปราชญ์ชาวบ้านนักปลูกต้นไม้” บ้านกุดขวย ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

2.4 เครือข่ายพ่อเชียง ไทยดี “ปราชญ์ชาวบ้านนักวิจัยรุ่นลายคราม” บ้านอนันต์ ตำบลยาง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

2.5 เครือข่ายพ่อทองหล่อ เจนโรสง (เสียชีวิต) “ปราชญ์ชาวบ้านผู้พึ่งตนเองด้วยการออม” บ้านหายโคก ตำบลหายโคก อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

2.6 เครือข่ายพ่อทัศน์ กระจยอม “ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดขอนแก่นผู้สำเร็จได้เพราะ 5 พระ” บ้านโสกน้ำขาว ตำบลก้านเหลือง อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น

2.7 เครือข่ายพ่อบุญเต็ม ชัยลา “ปราชญ์ชาวบ้านนักจัดการอารมณ์ศิลปิน” บ้านดงบัง ตำบลคอนนิม อำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

2.8 เครือข่ายพ่อประคอง มนต์กระโทก (อุปสมบท) “ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดนครราชสีมา” บ้านโป่งล่าง ตำบลพลับพลา อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

2.9 เครือข่ายพ่อผอง เกตพิบูลย์ “ปราชญ์ชาวบ้านครูบำนาญผู้เจริญรอยตามพระยุคลบาท” บ้านโนนหมากพริก ตำบลโคกสง่า อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น

2.10 เครือข่ายพ่อผาย สร้อยสระกลาง “ปราชญ์ชาวบ้านนักจัดการจังหวัดบุรีรัมย์” บ้านสระคูณ ตำบลโคกลำ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

2.11 เครือข่ายพ่อมหาอยู่ สุนทรชัย (เสียชีวิต)

“ปราชญ์ชาวบ้านอาวุโสของภาคอีสานที่มีความสุข” บ้านตะแบก ตำบลสลักได อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

2.12 เครือข่ายพ่อสุทินันท์ ปรัชญพฤทธิ

“ปราชญ์ชาวบ้านที่ไม่ยอมหยุดเรียนรู้” บ้านปากช่อง ตำบลสนามชัย อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ต้นแบบเกษตรกร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สมาชิกเครือข่าย เจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มในชุมชน เป็นต้น

3. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

3.1 เครื่องมือหรืออุปกรณ์ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปไม่ว่าจะเป็น สมุดบันทึกภาคสนาม กล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อใช้บันทึกหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ซึ่งทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีความแม่นยำและรวดเร็วขึ้น

3.2 คู่มือการเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นคู่มือที่คณะผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย โดยมีรายละเอียดที่สำคัญในการดำเนินการวิจัย เช่น ข้อมูลพื้นฐานเครือข่าย ข้อมูลต้นแบบเกษตรกร แนวคำถามในการสัมภาษณ์ วิธีการตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูล การบันทึกรายละเอียดประจำวัน การบันทึกสิ่งที่สังเกตพบของนักวิจัย ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นต้น

3.3 แบบสัมภาษณ์หรือแนวคำถาม (question) ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นประเด็นหลักในการสัมภาษณ์หรือพูดคุย โดยเน้นที่ความยืดหยุ่น (flexibility) ของประเด็นในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information: KI) มีเวลาในการคิด วิเคราะห์ และตอบคำถามได้อย่างหลากหลาย ครอบคลุมประเด็นแต่ละประเด็นที่ครบถ้วน รวมถึงสามารถเชื่อมโยงไปสู่ข้อมูลที่สำคัญอื่นได้ ทั้งนี้ผู้ถูกสัมภาษณ์บางคนจะถูกสัมภาษณ์มากกว่า 1 ครั้ง เพื่อตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

4. การตรวจสอบเครื่องมือ หลังจากทีคณะผู้วิจัยได้ร่วมประชุมคัดเลือกและออกแบบเครื่องมือ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว คณะผู้วิจัยได้นำไปทดลองเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในภาคสนาม เพื่อทดสอบว่าเครื่องมือที่นำมาซึ่งข้อมูลการวิจัยที่ครบถ้วนหรือไม่ หรือสามารถที่จะเชื่อมโยงไปสู่ข้อมูลหลักของการวิจัยที่ต้องการมากน้อยเพียงใด จากนั้นนำผลที่ได้มาพัฒนาเครื่องมือให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการมากที่สุด ทั้งนี้เครื่องมือที่พัฒนาแล้ว ทางคณะผู้วิจัยได้ส่งให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัยพิจารณาอีกครั้ง

5. การเก็บรวบรวม การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยให้ความสำคัญกับข้อมูลจากแหล่งข้อมูลภาคสนามหรือข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ด้วยทัศนะคนใน (emic) เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการนำเสนอภาพรวมของการวิจัย ในรูปของชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) พร้อมกับนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่นมาสนับสนุนผลการวิจัย ซึ่งขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

5.1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (documentary study) โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ทั้งจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ งานวิจัย บทความ วารสาร หนังสือ และสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพื่อสำรวจตรวจสอบองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และจัดทำฐานข้อมูลในการวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนและนำมาประกอบการวิเคราะห์ผลการวิจัย

5.2 การศึกษาภาคสนาม (field study) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นปัจจุบัน คณะผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างโดยตรง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 วิธี ประกอบด้วย

5.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participatory observation) เป็นการสังเกตเชิงสำรวจ (survey) สภาพโดยทั่วไปหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่องานวิจัย เพื่อหาหลักฐานหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยบันทึกปรากฏการณ์ที่มีผลต่อการวิจัยในทุกด้าน

5.2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยเน้นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการผ่านแนวคำถามที่สร้างขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการหรือนำไปสู่ข้อมูลหลัก ประเด็นในการสัมภาษณ์ เช่น การดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน ภูมิปัญญา การดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตัวชี้วัดความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนา เป็นต้น ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 199 คน

5.2.3 การสนทนากลุ่ม (focus group) เป็นการพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีโอกาสแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงลึก ซึ่งข้อมูลที่ได้อาจมีทั้งข้อมูลพื้นฐานของเครือข่าย ข้อมูลการทำงานเกษตร ความภาคภูมิใจ ผลที่ได้รับ ตัวชี้วัดความสำเร็จ รวมถึงตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีการสนทนากลุ่มจำนวน 17 กลุ่ม ผู้เข้าร่วมรวมทั้งสิ้น 63 คน ไม่นับรวมคณะผู้วิจัย

5.2.4 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (work shop) คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในแต่ละเครือข่าย เข้าประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิชาทฤษฎีความรู้ แสดงความคิดเห็น พัฒนาตัวชี้วัด และให้คำคะแนนตัวชี้วัด ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการจำนวน 2 ครั้ง ผู้เข้าร่วมรวมทั้งสิ้น 113 คน ไม่นับรวมคณะผู้วิจัย

6. การตรวจสอบข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) ทั้งจากแหล่งข้อมูล (data triangulation) นักวิจัย (investigator triangulation) และจากแนวคิด/ทฤษฎี (theory triangulation) ซึ่งข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลทั้งหมดจะถูกนำมาตรวจสอบความถูกต้องน่าเชื่อถือซึ่งกันและกัน และนำไปตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลแหล่งอื่นๆ เพื่อเทียบเคียงความถูกต้องของข้อมูล เช่น การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของบุคคลหนึ่งไปเทียบเคียงกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของบุคคลอื่นๆ เป็นต้น รวมถึงการตรวจสอบความถูกต้องจากการสนทนากลุ่มและประชุมเชิงปฏิบัติการเทียบเคียงกับ

ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและจากแนวคิดทฤษฎี เพื่อให้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง และน่าเชื่อถือมากที่สุด

7. การจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ คณะผู้วิจัยนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ผ่านกระบวนการย้อนระลีก (reflective process) และกระบวนการสังเคราะห์ (synthesis process) เพื่อให้สามารถจัดเรียงข้อมูลได้ตามลำดับเหตุการณ์และเรียบเรียงเนื้อหาให้เป็นระบบมากขึ้น จากนั้นก็นำข้อมูลที่ได้อาเชื่อมโยงสู่ผลการวิจัยที่ค้นพบ

8. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เชื่อมโยงกรอบการวิจัยเข้ากับแนวคิด ทฤษฎี หลักทฤษฎี วิชาการ และข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม เพื่อนำเสนอผลการวิจัยในแต่ละประเด็นอย่างเป็นระบบ

9. การนำเสนอ ใช้วิธีการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา (descriptive approach) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้รับการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ จากเอกสารทางวิชาการ และจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาประกอบ

5. ผลการศึกษา

ตัวชี้วัดความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน 7 องค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1. ตัวชี้วัดทางสายกลางมี 10 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด ไม่สร้างหนี้ ครอบครัวยุติธรรม ทำเกษตรผสมผสาน ลดรายจ่าย พึ่งตนเองและพึ่งพากัน เป็นแบบอย่างที่ดี มีงานทำตลอดปี มีความพอเพียง และวางแผนชีวิต

2. ตัวชี้วัดความพอประมาณมี 14 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย วางแผนการใช้พื้นที่ พึ่งตนเองและพึ่งพากัน สร้างแหล่งน้ำ อาหารปลอดภัย ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด มีที่ดินทำกินของตนเอง ครอบครัวยุติธรรม มีลูกหลานสืบทอด ไม่สร้างหนี้ ใช้แรงงานตนเอง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม มีกัลยาณมิตร และสิ่งแวดล้อมดี

3. ตัวชี้วัดความมีเหตุผลมี 10 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด ดูแลตัวเองให้ออก-บอกร่างกายได้ ใช้ตัวเองให้เป็น วางแผนการใช้พื้นที่ ทำเกษตรผสมผสาน เป็นแบบอย่างที่ดี เรียนรู้ศึกษาดูงาน ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ สร้างแหล่งน้ำ แบ่งปันความรู้ และใช้ปุ๋ยอินทรีย์

4. ตัวชี้วัดการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีมี 17 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย มีที่ดินทำกินของตนเอง มีคุณธรรม สร้างแหล่งน้ำ อาหารปลอดภัย แบ่งปันความรู้ ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด ทำบัญชีครัวเรือน มีงานทำตลอดปี มีกัลยาณมิตร ครอบครัวยุติธรรม มีความรู้และประสบการณ์ มีเงินออม มีลูกหลานสืบทอด ที่อยู่อาศัยมั่นคง ศรีธาโนอาชีพ อนุรักษ์ป่าไม้ และอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม

5. ตัวชี้วัดเงื่อนไขความรู้มี 12 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด ครอบครัวยุติธรรม แบ่งปันความรู้ ใช้ปุ๋ย

อินทรีย์ ไม่สร้างหนี้ อาหารปลอดภัย สิ่งแวดล้อมดี สุขภาพแข็งแรง ลดรายจ่าย เรียนรู้ศึกษาดูงาน ฟังตนเองและฟังพากัน และทำบัญชีครัวเรือน

6. ตัวชี้วัดเงื่อนไขคุณธรรม มี 13 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ขยันซื่อสัตย์ เป็นแบบอย่างที่ดี ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด ปลูกผักสวนครัว ไม่สร้างหนี้ ทำเกษตรผสมผสาน ภูมิใจในสิ่งที่ทำ มีอาหารพอกิน-แจก-แลกเปลี่ยน-ขาย ครอบครัวย่อเยียด แบ่งปันความรู้ เลิกอบายมุข มีกัลยาณมิตร และศรัทธาในอาชีพ

7. ตัวชี้วัดความสมดุล มั่นคง ยั่งยืน มี 13 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ทำเกษตรผสมผสาน ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด มีอาหารพอกิน-แจก-แลกเปลี่ยน-ขาย ปลูกผักสวนครัว ขยันซื่อสัตย์ ครอบครัวย่อเยียด สุขภาพแข็งแรง ภูมิใจในสิ่งที่ทำ ลดการใช้สารเคมี ไม่สร้างหนี้ เป็นแบบอย่างที่ดี มีเงินออม และมีอสรเสรีภาพ

สำหรับรายละเอียดตัวชี้วัดแต่ละด้าน ปรากฏตามตารางที่ 1 และ 2 ท้ายบทความ

6. การอภิปรายผล

จากผลการวิจัย จะพบว่าตัวชี้วัดที่สอดคล้องหรือเข้ากันได้กับผลงานวิจัยชิ้นอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นงานวิจัยตัวชี้วัดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจชุมชนหมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย^[11] จำนวน 37 ตัวชี้วัด ที่มีตัวชี้วัดที่สอดคล้องหรือเข้ากันได้จำนวน 16 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ซื่อสัตย์สุจริต ประหยัดอดออม ใช้ปุ๋ยคอกปุ๋ยชีวภาพ ปลูกผักสวนครัว ลดรายจ่าย สืบสานประเพณี เรียนรู้ ทำบัญชีครัวเรือน เป็นแบบอย่างที่ดี ครอบครัวย่อเยียด สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมดี แลกเปลี่ยนความรู้ ศึกษาดูงาน มีงานทำ และขยันอดทน รวมถึงงานวิจัยตัวชี้วัดความสำเร็จเกษตรพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน^[12] จำนวน 43 ตัวชี้วัด ก็พบเช่นเดียวกันว่ามีตัวชี้วัดที่สอดคล้องหรือเข้ากันได้จำนวน 14 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ลดรายจ่าย ทำเกษตรผสมผสาน ไม่สร้างหนี้ ฟังตนเอง วางแผนการทำงาน เรียนรู้ ครอบครัวย่อเยียด ร่างกายแข็งแรง มีลูกหลานสืบทอด ทำบัญชีครอบครัว ซื่อสัตย์ เลิกอบายมุข รักษาสืบทอดประเพณี และสิ่งแวดล้อมดี และงานวิจัยเรื่องตัวชี้วัดการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคนเมืองหนองคาย^[13] จำนวน 46 ตัวชี้วัด ก็พบอีกว่ามีตัวชี้วัดที่สอดคล้องหรือเข้ากันได้ จำนวน 14 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย พอประมาณ-พอเพียง ไม่ยุ่งเกี่ยวอบายมุข ไม่สร้างหนี้สิน ซื่อสัตย์สุจริต วางแผนการดำเนินชีวิต ทำเกษตรพอเพียง ทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ฟังพาดตนเอง สร้างความอบอุ่นในครอบครัว เรียนรู้ตลอดเวลา ขยันหมั่นเพียร มีคุณธรรมจริยธรรม เชื่อมมั่นในสิ่งที่ทำ และอบรมศึกษาดูงาน

จากความสอดคล้องหรือเข้ากันได้ของตัวชี้วัดความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเองและฟังพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับงานวิจัยชิ้นอื่นๆ เนื่องจากต้นแบบเกษตรกร ล้วนมีพื้นฐานวิถีชีวิตมาจากชุมชนเกษตรกรรม และมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอก แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตและการประกอบ

อาชีพของต้นแบบเกษตรกรล้วนเชื่อมโยงกับกระแสภายนอก ซึ่งการจะทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองและฟังพากันเองได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับตนเอง ครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน สังคม และระดับประเทศชาติ อนึ่ง เป็นเพราะว่าแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักคิดและหลักปฏิบัติที่เป็นสากล สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับทุกสาขาอาชีพหรือทุกบริบททางสังคมและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม แม้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะแฝงด้วยความเป็นนามธรรมสูง แต่สำหรับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในการดำรงชีพและการประกอบอาชีพแล้ว ล้วนมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองและฟังพากันเองทั้งสิ้น

เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเองและฟังพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะพบว่า มีตัวชี้วัดที่ปรากฏอยู่ในทุกองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 1 ตัวชี้วัด คือ “ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด” นั้นหมายความว่า ตัวชี้วัดนี้เป็นตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเองและฟังพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ชัดเจนมากที่สุด ดังนั้น ในการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การพึ่งตนเองและฟังพากันเองของเกษตรกร จึงควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการ “ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด” ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองและฟังพากันเองได้อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ยังมีตัวชี้วัดที่ปรากฏอยู่เพียง 1 องค์ประกอบ ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 12 ตัวชี้วัด โดยแยกตามองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังนี้ ทางสายกลางมี 2 ตัวชี้วัด คือ มีความพอเพียง และวางแผนชีวิต ความพอประมาณมี 1 ตัวชี้วัด คือ ใช้แรงงานตนเอง ความมีเหตุผลมี 2 ตัวชี้วัด คือ ดูตัวเองให้ออก-บอกตัวเองให้ได้-ใช้ตัวเองให้เป็น และทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีมี 4 ตัวชี้วัด คือ มีคุณธรรม มีความรู้และประสบการณ์ ที่อยู่อาศัยมั่นคง และอนุรักษ์ป่าไม้ เงื่อนไขคุณธรรมมี 1 ตัวชี้วัด คือ เลิกอบายมุข สมดุล มั่นคง ยั่งยืน มี 2 ตัวชี้วัด คือ ลดการใช้สารเคมี และมีอสรเสรีภาพ ซึ่งตัวชี้วัดที่ปรากฏในแต่ละองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่องค์ประกอบเดียว เป็นตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเองและฟังพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในองค์ประกอบนั้นๆ ได้อย่างโดดเด่นที่สุด ซึ่งสามารถที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องชี้วัดหรือเกณฑ์ประเมินความสำเร็จในพึ่งตนเองและฟังพากันเองของเกษตรกรได้เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัดที่ปรากฏอยู่ระหว่าง 2-6 องค์ประกอบมี 26 ตัวชี้วัด นั้นหมายความว่า ยังมีตัวชี้วัดความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเองและฟังพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีกจำนวนหนึ่ง ที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างองค์ประกอบตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีลักษณะเชิงบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม ดังนั้น การพึ่งตนเองและฟังพากันเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นต้องมีการบูรณาการไปพร้อมกัน เนื่องจาก

การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง ล้วนมีความเชื่อมโยงกับทุกมิติชีวิตของ
เกษตรกรอย่างรอบด้านนั้นเอง

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

เมื่อนำทุกตัวชี้วัดความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเอง
และพึ่งพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมดมารวมกัน จะมีตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 39
ตัวชี้วัด แบ่งออกเป็น ตัวชี้วัดที่ปรากฏอยู่ 7 องค์ประกอบมี 1 ตัวชี้วัด
ปรากฏอยู่ 6 องค์ประกอบมี 1 ตัวชี้วัด ปรากฏอยู่ 5 องค์ประกอบมี 1
ตัวชี้วัด ปรากฏอยู่ 4 องค์ประกอบมี 3 ตัวชี้วัด ปรากฏอยู่ 3
องค์ประกอบมี 5 ตัวชี้วัด ปรากฏอยู่ 2 องค์ประกอบมี 16 ตัวชี้วัด และ
ปรากฏอยู่ 1 องค์ประกอบมี 12 ตัวชี้วัด จากผลการวิจัยและการเก็บ
รวบรวมข้อมูลภาคสนาม คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรส่งเสริมการดำเนินงานในระดับพื้นที่ทุกหมู่บ้าน ให้มี
การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองและ
พึ่งพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม

2. ควรจัดทำคู่มือตัวชี้วัดความสำเร็จต้นแบบเกษตรกร
พึ่งตนเองและพึ่งพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อนำเสนอแก่สาธารณชนในวงกว้าง อันจะ
นำไปสู่การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมวงกว้าง

3. ควรมีการวิจัยเชิงบูรณาการแบบสหวิชาการ ทั้งใน
ลักษณะการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อพัฒนาตัวชี้วัด
ความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองตามหลัก
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ลึกซึ้งครอบคลุม
อย่างเป็นองค์รวมมากยิ่งขึ้น

8. กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณปราชญ์ชาวบ้าน ต้นแบบเกษตรกร
ของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน รวมถึงผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องทุกท่านที่เอื้อเฟื้อข้อมูลและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย
(แบบปกติ) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2555

9. การอ้างอิง

- [1] คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอัน
เนื่องมาจากพระราชดำริ, สำนักงาน, “การประกวดผลงาน
ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ:
ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, 2551.
- [2] คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอัน
เนื่องมาจากพระราชดำริ, สำนักงาน, “ปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง”, กรุงเทพฯ: บริษัท เอเชีย แปซิฟิก ออฟเซ็ท
จำกัด, 2552.
- [3] อมรวิชัย นาครทรรพ, “ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงระดับ
จังหวัด: มิติสังคม”, กรุงเทพฯ: ฝ่ายชุมชนและสังคม
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551.

- [4] กองทุนเพื่อสังคม, สำนักงาน, “พลังรากหญ้าพลังแผ่นดิน”,
กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง, 2545.
- [5] ธวัชชัย เพ็งพิณีจ และแสงอรุณ สุนทรีย์, “รูปแบบเศรษฐกิจ
พอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม”. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2552.
- [6] ธวัชชัย เพ็งพิณีจ และคณะ, “รูปแบบการขับเคลื่อนปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุ
ภาคีภาคอีสาน”. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัย
แห่งชาติ, 2554.
- [7] สุธาวัลย์ เสถียรไทย และคณะ, “ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียง
ระดับจังหวัด: มิติสิ่งแวดล้อม”, กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551.
- [8] คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,
สำนักงาน, “คู่มือการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนายั่งยืนระดับ
ลุ่มน้ำ”. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง, 2550.
- [9] แกมทอง อินทร์ตัน, “ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงระดับ
จังหวัด: มิติทางเศรษฐกิจ”, กรุงเทพฯ: ฝ่ายชุมชนและ
สังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551.
- [10] สายสมร ศักดิ์คำดวง, “การพัฒนาตัวชี้วัดการบริหารจัดการ
ที่ดีสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยาลัยนวัตศึกษาศาสตร์
ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551.
- [11] ธวัชชัย เพ็งพิณีจ และคณะ, “การพัฒนาตัวชี้วัดการ
ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษา
หมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย”, กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2555.
- [12] ธวัชชัย เพ็งพิณีจ และคณะ, “ตัวชี้วัดความสำเร็จเกษตร
พอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน”,
วารสารวิจัย มสศ. สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,
7(2), 2554.
- [13] ธวัชชัย เพ็งพิณีจ และคณะ, “การพัฒนาตัวชี้วัดการดำเนิน
ชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคนเมือง
หนองคาย”, วารสารวิจัย มสศ. สาขามนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์, 6(3), 2553.

ตารางที่ 1 ลำดับความสำคัญของผู้จัดความสำเร็จัดรูปแบบกิจกรรมที่ตนเองและทีมงานเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่	ทางสายกลาง	คุณลักษณะ				เงื่อนไข			สมมุติตั้งขึ้น
		พอประมาณ	มีเหตุผล	มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	เติบโตตามรู้	เงื่อนไขคุณธรรม			
1	ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ หลากหลายชนิด	วางแผนการใช้พื้นที่	ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลาย ชนิด	มีที่ดินทำกินของตนเอง	ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์	ขยันซื่อสัตย์	ทำเกษตรผสมผสาน		
2	ไม่สร้างหนี้	พึ่งตนเองและพึ่งพากัน	ดูตัวเองให้ออก-บอกตัวเองให้ได้- ใช้ตัวเองให้เป็น	มีคุณธรรม	หลากหลายชนิด	เป็นแบบอย่างที่ดี	ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด	ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด	
3	ครอบครัวอบอุ่น	สร้างแหล่งน้ำ	วางแผนการใช้พื้นที่	สร้างแหล่งน้ำ	แบ่งปันความรู้	ไม่สร้างหนี้	ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด	มีอาหารพอกิน-แจก-แลกเปลี่ยน-ขาย	
4	ทำเกษตรผสมผสาน	อาหารปลอดภัย	ทำเกษตรผสมผสาน	อาหารปลอดภัย	ใช้ปุ๋ยอินทรีย์	ปลูกผักสวนครัว	ปลูกผักสวนครัว	ปลูกผักสวนครัว	
5	ลดรายจ่าย	ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด	เป็นแบบอย่างที่ดี	แบ่งปันความรู้	ไม่สร้างหนี้	ไม่สร้างหนี้	ไม่สร้างหนี้	ขยันซื่อสัตย์	
6	พึ่งตนเองและพึ่งพากัน	มีที่ดินทำกินของตนเอง	เรียนรู้ศึกษาดูงาน	ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด	อาหารปลอดภัย	ทำเกษตรผสมผสาน	ทำเกษตรผสมผสาน	ครอบครัวอบอุ่น	
7	เป็นแบบอย่างที่ดี	ครอบครัวอบอุ่น	ทำเกษตรทฤษฎีใหม่	ทำบัญชีครัวเรือน	สิ่งแวดล้อมดี	ภูมิใจในสิ่งที่ทำ	ภูมิใจในสิ่งที่ทำ	สุขภาพแข็งแรง	
8	มีงานทำตลอดปี	มีลูกหลานสืบทอด	สร้างแหล่งน้ำ	มีงานทำตลอดปี	สิ่งแวดล้อมดี	มีอาหารพอกิน-แจก-แลกเปลี่ยน-ขาย	มีอาหารพอกิน-แจก-แลกเปลี่ยน-ขาย	ภูมิโง่ในสิ่งที่ทำ	
9	ไม่สร้างหนี้	ไม่สร้างหนี้	แบ่งปันความรู้	มีภรรยาดี	ลดรายจ่าย	ครอบครัวอบอุ่น	ครอบครัวอบอุ่น	ลดการใช้สารเคมี	
10	วางแผนชีวิต	ใช้แรงงานตนเอง	ใช้ปุ๋ยอินทรีย์	ครอบครัวอบอุ่น	เรียนรู้ศึกษาดูงาน	แบ่งปันความรู้	แบ่งปันความรู้	ไม่สร้างหนี้	
11		ใช้แรงงานตนเอง	ใช้ปุ๋ยอินทรีย์	มีความรู้และประสบการณ์	พึ่งตนเองและพึ่งพากัน	เลิกอบายมุข	เลิกอบายมุข	เป็นแบบอย่างที่ดี	
12		อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม	อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม	มีเงินออม	ทำบัญชีครัวเรือน	มีภรรยาดี	มีภรรยาดี	มีเงินออม	
13		มีภรรยาดี	มีลูกหลานสืบทอด	มีลูกหลานสืบทอด	ทำบัญชีครัวเรือน	มีภรรยาดี	มีภรรยาดี	มีอิสรเสรีภาพ	
14		สิ่งแวดล้อมดี	ที่อยู่อาศัยมั่นคง	ที่อยู่อาศัยมั่นคง	ทำบัญชีครัวเรือน	มีภรรยาดี	มีภรรยาดี		
15			ศรีทตนาอาชีพ	ศรีทตนาอาชีพ					
16			อนุรักษ์ป่าไม้	อนุรักษ์ป่าไม้					
17			อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม	อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม					

ตารางที่ 2 สรุปตัวชี้วัดความสำเร็จต้นแบบเกษตรกรพึ่งตนเองพึ่งพากันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่	ตัวชี้วัด	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง							
		ทางสายกลาง	พอประมาณ	มีเหตุผล	มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	เงื่อนไขความรู้	เงื่อนไขคุณธรรม	สมดุลมั่นคงยั่งยืน	
1	ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
2	ไม่สร้างหนี้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
3	ครอบครัวอบอุ่น	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
4	ทำเกษตรผสมผสาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
5	ลดรายจ่าย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
6	พึ่งตนเองและพึ่งพากัน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
7	เป็นแบบอย่างที่ดี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
8	มีงานทำตลอดปี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
9	มีความพอเพียง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
10	วางแผนชีวิต	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
11	วางแผนการใช้จ่ายที่	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
12	สร้างแหล่งน้ำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
13	อาหารปลอดภัย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
14	มีที่ดินทำกินของตนเอง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
15	มีสุขภาพอันดี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
16	ใช้แรงงานตนเอง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
17	ใช้ปุ๋ยอินทรีย์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
18	อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
19	มีภัยแล้ง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
20	สิ่งแวดล้อมดี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
21	ดูตัวเองให้ออก-บอกตัวเองให้ได้-ใช้ตัวเองให้เป็น	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ที่	ตัวชี้วัด	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง							รวม	
		ทางสายกลาง	พอประมาณ	มีเหตุผล	มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	เงื่อนไขความรู้	เงื่อนไขคุณธรรม	สมดุลมั่นคงยั่งยืน		
22	ทำเกษตรทฤษฎีใหม่			✓						
23	เรียนรู้ศึกษาดูงาน			✓		✓				
24	แบ่งปันความรู้			✓		✓			✓	
25	มีคุณธรรม				✓					
26	ทำบุญตักบาตร				✓					
27	มีความรู้และประสบการณ์				✓					✓
28	มีเงินออม				✓					✓
29	สุขภาพแข็งแรง									✓
30	ขยันซื่อสัตย์					✓				✓
31	ปลูกผักสวนครัว							✓		✓
32	ภูมิใจในสิ่งที่ทำ							✓		✓
33	มีอาหารพอกิน-แจก-แลกเปลี่ยน-ขาย							✓		✓
34	เลิกอบายมุข								✓	✓
35	ที่อยู่อาศัยมั่นคง									✓
36	ศรัทธาในอาชีพ								✓	✓
37	อนุรักษ์ป่าไม้									✓
38	ลดการใช้สารเคมี									✓
39	มีอิสระเสรีภาพ									✓
	รวม	10	14	10	17	12	13		13	13